Дзмітры ГУЛЕЦКІ
(Беларусь)

Гальшанскі скарб часоў Аляксандра, знойдзены ў 1976 г.

Гальшанскі манетны скарб быў адкрыты ў 1976 г. каля вёскі Гальшаны Ашмянскага раёна. Складаўся з 838 срэбных манет агульнай масай 1327 грамаў. Нататка пра яго ўвайшла ў энцыклапедыю «Археалогія і нумізматыка Беларусі» [Археалогія..., 1993, с. 152–153], там жа надрукаваны ягоны агульны здымак. Зберагаецца ў Нумізматычным кабінеце БДУ.

Колькасны склад скарбу наступны: пражскія грошы (4 — Караля IV, 666 — Вацлава IV), паўгрошы Вялікага Княства Літоўскага (154 — Аляксандра Казіміравіча), пенязі ВКЛ (14 — Аляксандра Казіміравіча).

Дзякуючы ласцы навуковых супрацоўнікоў БДУ Віталя Сідаровіча і Валерыя Кобрынца аўтару гэтых радкоў удалося даследаваць манеты гэтага скарбу і атрымаць для публікацыі іх сканаваныя выявы. Пражскія грошы знаходкі з Гальшанаў вельмі моцна пацёртыя, і, у прынцыпе, сэнсавая нагрузка іх прысутнасці ў скарбе абмяжоўваецца толькі фактам іх наяўнасці. Нашмат цікавейшую інфармацыю нясуць цудоўна захаваныя літоўскія манеты. Лічу мэтазгодным і нават важным у гэтай першай публікацыі Гальшанскага скарбу, якой ён чакаў больш за трыццаць гадоў, падаць здымкі ўсіх манет Аляксандра (мал. 1–8). Гэта забяспечыць увядзенне іх у навуковы зварот і захаванасць скарбу ў цэласным выглядзе. Здымкі ж пражскіх грошаў апушчаныя дзеля эканоміі месца.

Манеты з Гальшанскага скарбу дазваляюць удакладніць паслядоўнасць эмісій Аляксандра, а ў перспектыве — правесці паштэмпельны аналіз і дакладна датаваць кожную манету (нагадаю, што эмісіі Аляксандра не нясуць на сабе даты). За апошнія гады разбор манет Аляксандра па тыпах ажыццявілі Віктар Какарэка [Какареко, 2008, с. 61–68] і Аляксандр Грамыка [Грамыка, 2008, с. 117–132]. Яны вызначылі паслядоўнасць эмісій паўгрошаў і ў цэлым сышліся ў ёй, але разышліся ў вызначэнні,

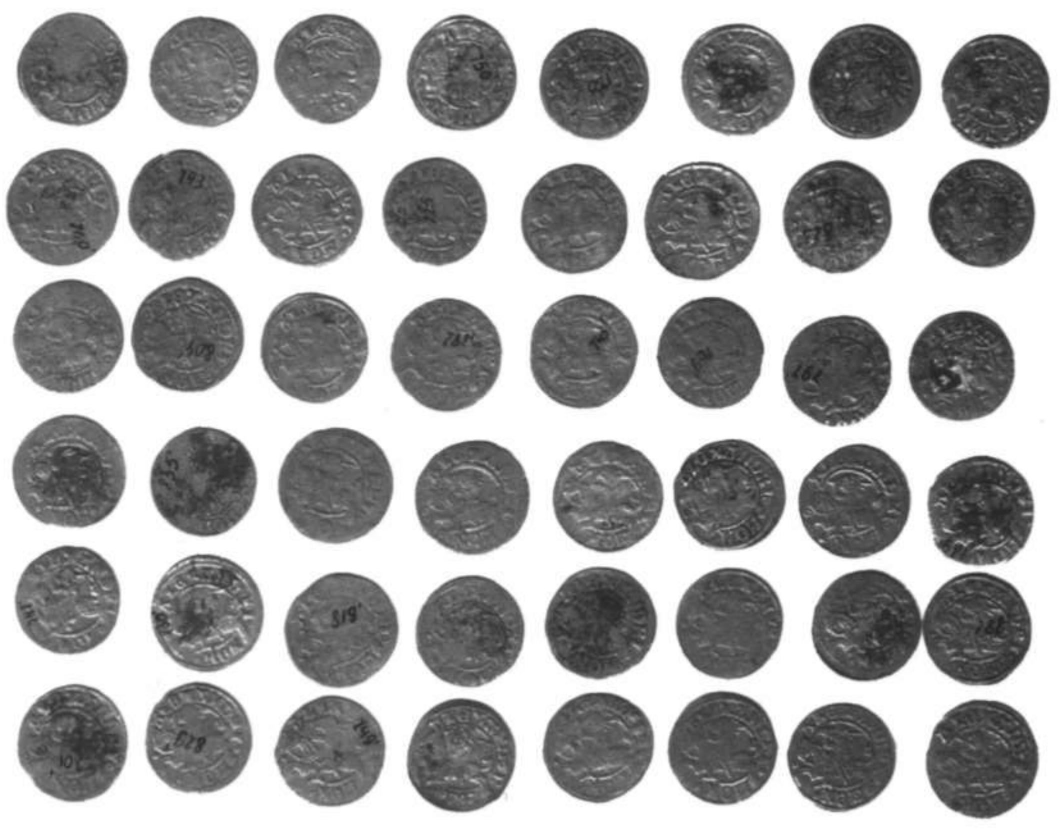

Мал. 1. «Рэнесансныя» паўгрошы з Гальшанскага скарбу (частка 1, аверсы)

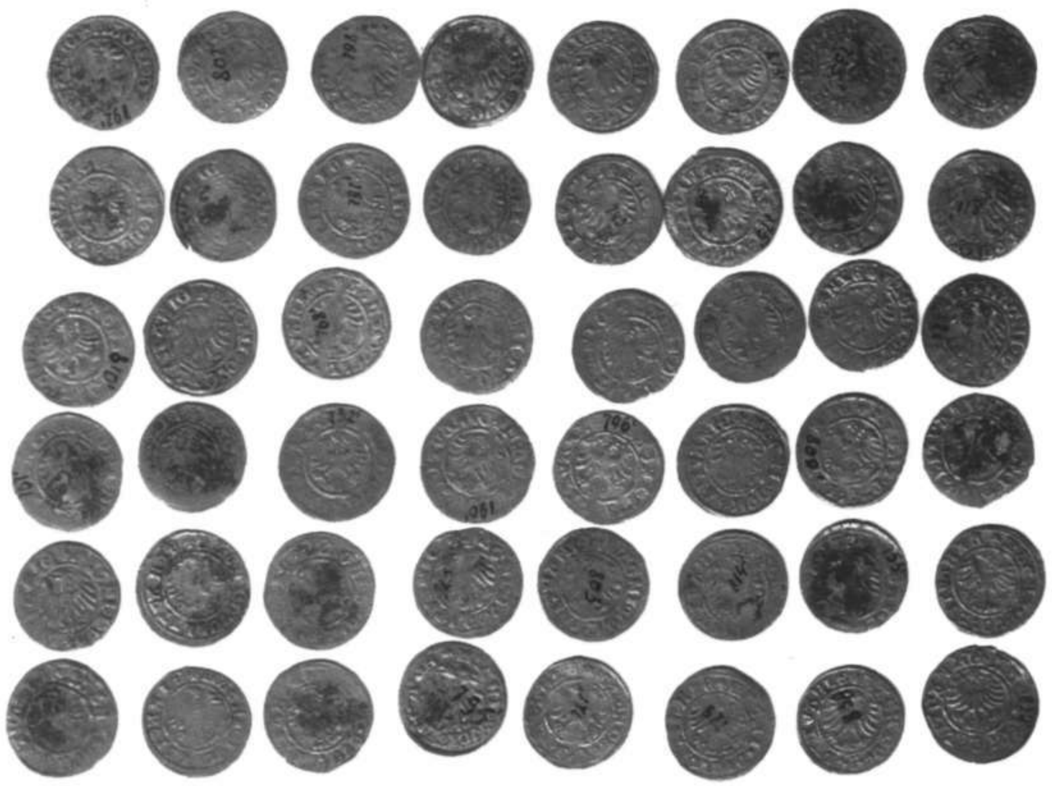

Мал. 2. «Рэнесансныя» паўгрошы з Гальшанскага скарбу (частка 1, рэверсы)

дзе першыя, а дзе апошнія серыі манет. В. Какарэка сцвердзіў, што першыя былі выбітыя паўгрошы з «рэнесансным» шрыфтам, а А. Грамыка — што з «гатычным». У нашым вызначэнні манет з Гальшанскага скарбу возьмем за аснову класіфікацыю А. Грамыкі як больш падрабязную і, здаецца, больш правільную, бо скарб ускосна пацвярджае, што «гатычныя» манеты выбіваліся першымі. На гэтую думку наводзіць факт, што ў скарбе захоўваюцца ўсе вядомыя тыпы паўгрошаў, без выняткаў. Такім чынам, ён павінен быў быць захаваны каля 1506 г., у самым канцы праўлення Аляксандра. У такім выпадку лепшую захаванасць мусілі б мець пазнейшыя эмісіі і іх мусіла б быць большая колькасць, а ў нашым выпадку гэтым умовам акурат адпавядаюць «рэнесансныя» манеты. Не менш за палову з іх у Гальшанскім скарбе маюць мынцавы бляск.

З іншага боку, пакуль не выключана, што «гатычныя» паўгрошы маглі біцца адначасова з «рэнесанснымі». Гэтая думка можа быць абвергнута адзіным рэпрэзентатыўным скарбам, які б месціў толькі «гатычныя» ці толькі «рэнесансныя» манеты — адначасова такі скарб развязваў бы ўсе пытанні, якія з манет усё ж такі выбіваліся першымі, але на гэты момант аўтару гэтага артыкула такія скарбы невядомыя. Таму нельга яе выключаць, прынамсі, у выглядзе працоўнай гіпотэзы.

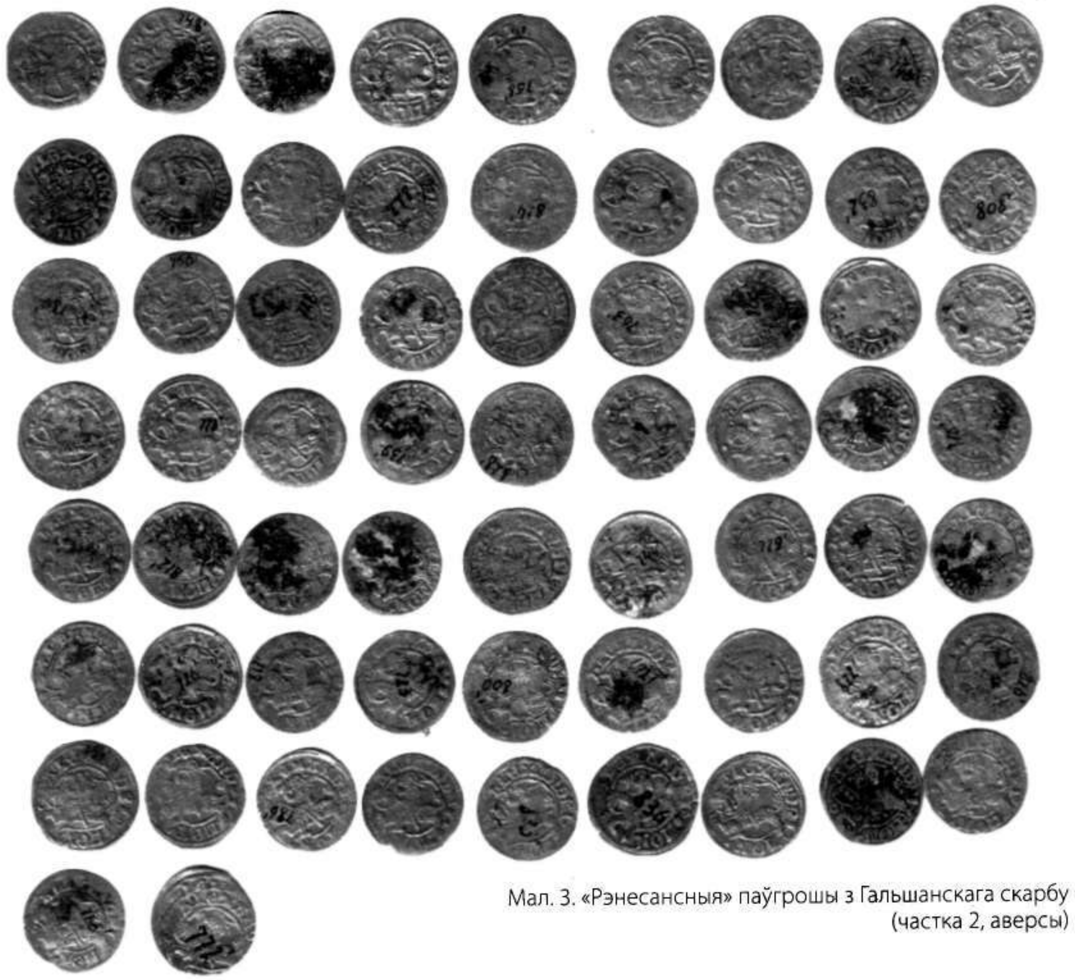

Мал. 3. «Рэнесансныя» паўгрошы з Гальшанскага скарбу (частка 2, аверсы)

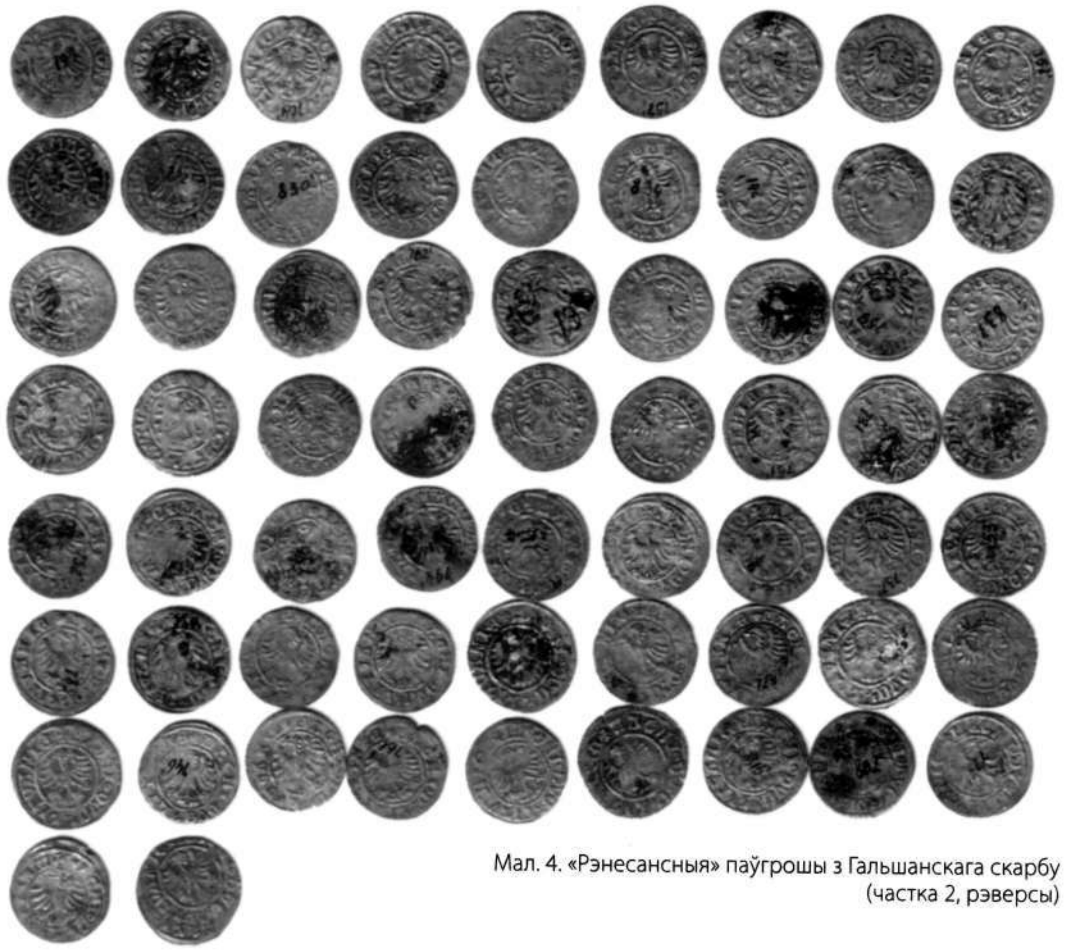

Мал. 4. «Рэнесансныя» паўгрошы з Гальшанскага скарбу (частка 2, рэверсы)

Кожная манета ВКЛ з Гальшанскага скарбу была даследаваная, выпісаныя ўсе легенды і раздзяляльнікі, вызначаныя тыпы Пагоні (**$T_п$**), Арла (**$T_А$**) і група манеты (**Г**) паводле класіфікацыі А. Грамыкі, усе даныя зведзены ў табліцы 1–3.

Табліца 1 — «Рэнесансныя» паўгрошы Аляксандра з Гальшанскага скарбу

	Легенда аверса				**$T^п$**	**Легенда рэверса**					**$T^А$**	**Г**
1	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.6.**	Xd
2	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.5.**	Xc
3	MON'	o	ALEXANDRI	?	**4.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XId
4	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XId
5	MON'	o	**ALEXANЭRI**	o	**4.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XId
6	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.?.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.2.**	**IXb**
7	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XIb
8	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.1.**	XIc
9	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.5.**	Xb
10	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**?**	Xc
11	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.3.**	**IXc**
12	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.5.**	Xc
13	MON'	o	ALEXANDRI	?	**3.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.4.**	**IXd**
14	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.4.**	Xb
15	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XId
16	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.3.**	MAGNI	o	**DVCI**		LITVANIE	**6.2.**	XId
17	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.5.**	Xb
18	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XIb
19	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.2.**	**IXb**
20	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.5.**	Xb
21	MON'	?	ALEXANDRI	o	**4.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.4.**	Xc
22	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.3.**	**IXc**
23	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**5.1.**	**VIIId**
24	MON'	o	ALEXANDRI	o	**4.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**6.2.**	XId

Працяг табліцы 1

25	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
26	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
27	MON'	o	**ALEXANЭRI**	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xa
28	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
29	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.1.	VIIIa
30	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xc
31	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.1.	IXa
32	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xa
33	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
34	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.1.	IXa
35	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
36	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
37	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xc
38	MON'	o	ALEXANDRI	?	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.?.	VIIIa
39	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
40	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
41	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xa
42	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.3.	IXc
43	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
44	MON'	o	**ALEXANDER**		4.3.	MAGNI	o	**DVCI**		LITVANIE		6.2.	XId
45	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	VIIIe
46	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
47	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	IXd
48	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xa
49	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
50	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.?.	XId
51	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.3.	X*
52	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xa
53	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
54	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
55	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
56	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xc
57	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	VIIIe
58	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.6.	Xd
59	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xc
60	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	VIIIe
61	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.6.	Xd
62	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	IXd
63	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	VIIIe
64	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
65	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.3.	VIIIc
66	MON'	o	**ALEXANDR'**	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	**LTIVANIE**		6.2.	XId
67	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.1.	VIIIa
68	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xc
69	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	o	6.1.	XIc
70	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
71	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XIb
72	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
73	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xc
74	MON'	o	**ALEXAND'**	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
75	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.3.	VIIIc
76	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.3.	VIIIc
77	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.2.	VIIIb
78	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	VIIIe
79	MON'	o	**ALEXAND'**	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
80	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
81	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.3.	IXc
82	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.3.	IXc
83	MON'	o	**ALEXANЭRI**	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
84	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.1.	XIc
85	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.3.	IXc
86	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.6.	Xd
87	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
88	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.6.	Xd
89	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
90	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.6.	Xd
91	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
92	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.6.	Xd
93	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	Xa
94	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.1.	VIIId
95	MON'	o	**ALEXAND'**	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		6.2.	XId
96	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
97	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.4.	IXd
98	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
99	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xc
100	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.2.	IXb
101	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		5.5.	Xb
102	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE		4.3.	VIIIc

Заканчэнне табліцы 1

103	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	5.5.	Xb
104	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	4.3.	VIIIc
105	MON'	?	ALEXANDRI	?	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	5.4.	IXd
106	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	5.2.	IXb
107	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	5.4.	Xc
108	MON'	o	ALEXANDRI	o	3.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	5.4.	IXd
109	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	4.3.	X*
110	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.2.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	6.1.	XIc
111	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	6.2.	XId
112	MON'	o	ALEXANDRI		4.3.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	6.2.	XId
113	MON'	o	ALEXANDRI	o	4.1.	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	5.5.	Xb

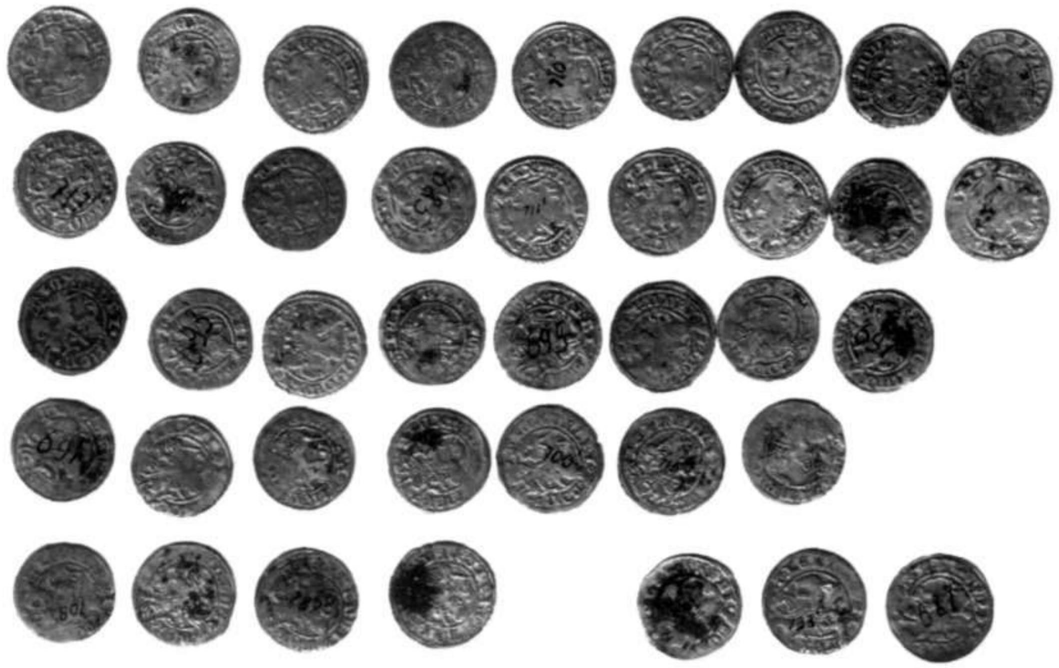

Мал. 5. «Гатычныя» і гібрыдныя паўгрошы з Гальшанскага скарбу (аверсы)

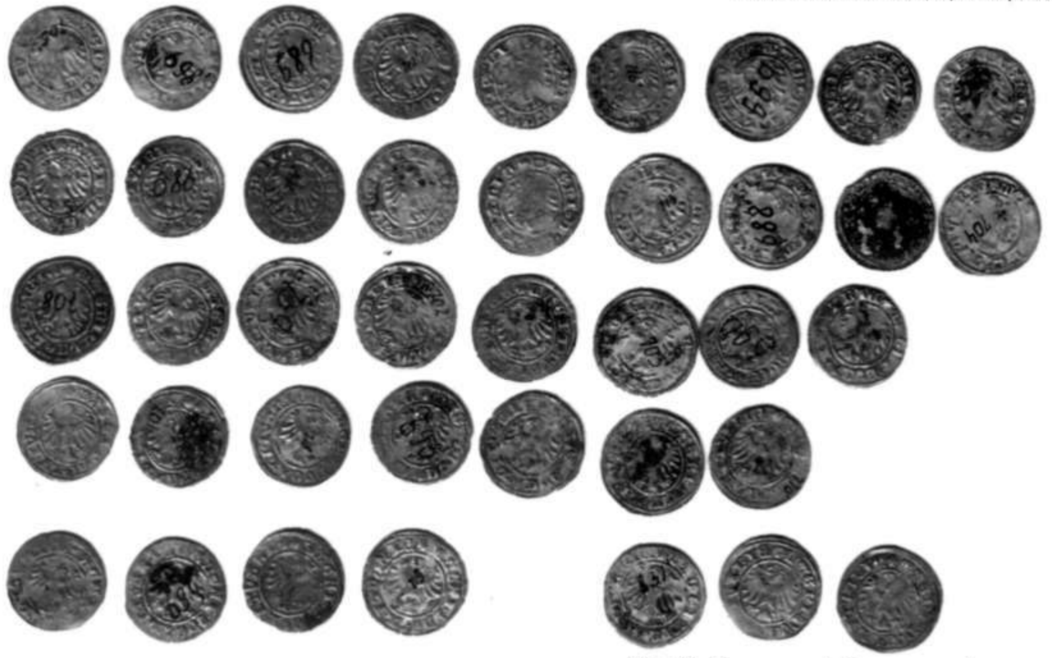

Мал. 6. «Гатычныя» і гібрыдныя паўгрошы з Гальшанскага скарбу (рэверсы)

Табліца 2 — «Рэнесансна»-«гатычныя» паўгрошы Аляксандра з Гальшанскага скарбу

114	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	VII*
115	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.3.**	VIIa
116	MON'	o	ALEXANDRI	o	**3.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.3.**	VIIa

Табліца 3 — «Гатычна»-«рэнесансныя» паўгрошы Аляксандра з Гальшанскага скарбу

117	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.2.**	MAGNI	?	DVC'	o	LITVANIE	**4.1.**	VIb*
118	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**4.1.**	VIa
119	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**4.3.**	VIc
120	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**4.1.**	VIb*

Табліца 4 — «Гатычныя» паўгрошы Аляксандра з Гальшанскага скарбу

121	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3**	IV
122	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.1.**	IVa
123	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.1.**	Ia
124	MON'	o	ALEXANDRI	?	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	Va
125	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1**	Ia
126	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.3.**	IVc
127	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**2.3.**	IIIc
128	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	Va
129	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.3.**	IVc*
130	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	Va
131	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.1.**	IVa
132	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	IVb
133	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	IV*
134	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**?**	II
135	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.1.**	Ia
136	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.2.**	Ib
137	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**?**	II
138	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	IV*
139	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.3.**	IIa
140	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.1.**	IVa
141	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.1.**	Ia
142	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	Va
143	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.3.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.2.**	IVc*
144	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.?.**	I
145	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.1.**	IVa
146	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3**	IVa
147	MON'	o	ALEXANDRI	o	**2.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.3.**	Vb
148	MON'	o	ALEXANDRI	?	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3**	IVa
149	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3.3.**	IVc
150	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**1.1.**	Ia
151	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.1.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**2.4.**	IIId
152	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.2.**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3**	IVa
153	MON'	o	ALEXANDRI	o	**1.3**	MAGNI	o	DVC'	o	LITVANIE	**3**	IVc*

Па выніках даследавання Гальшанскага скарбу ўдалося сцвердзіць, што класіфікацыя А. Грамыкі вельмі добра пабудаваная, адзінае «але» — у некаторых месцах вызначэнне тыпаў па ўзятых за аснову прыкметах (напрыклад, колькасць пёраў на галаве Арла альбо памер галавы) вельмі складанае і не заўсёды магчымае з-за неадбітасцей, на якія пакутуе бальшыня манет Аляксандра.

Так, у межах тыпаў Арла 5.4.–5.5. існуюць варыяцыі, якія адрозніваюцца не толькі і не гэтулькі колькасцю пёраў на шыі Арла, колькі выгнутасцю ягонай шыі. Цяжка меркаваць, якія з гэтых варыяцый папярэднічалі адна адной. Таму для палягчэння аналізу прапаную аб'яднаць гэтыя групы. Тое, што іх аб'ядноўвае і па чым можна даволі лёгка адрозніць тыпы 5.4.–5.5. ад іншых груп, — ногі Арла.

Яны ж дазваляюць больш выразна вылучыць і іншыя групы (5.1.–5.3., 4.3. і 4.1.–4.2.). На мой погляд, акурат ногі найбольш характэрна паказваюць паслядоўнасць змены штэмпеляў, пёры ж на шыі Арла — у найменшай ступені, хаця і яны даюць сюю-тую інфармацыю. Таксама дапамагае зарыентавацца форма галавы. Часам сустракаюцца варыянты, дзе штэмпель мае добра выяўленыя адметныя рысы дзвюх груп, што дазваляе вылучыць і пераходныя падтыпы.

Урэшце, важнай характарыстыкай у вывучэнні манет Аляксандра з'яўляецца частата сустрэч паасобных тыпаў паўгрошаў у межах аднаго скарбу, што дапаможа ў будучым на аснове пэўнай колькасці надрукаваных скарбаў вызначыць рэдкасць тыпаў і зрабіць досыць дакладную разбіўку эмісій па гадах. Гэтыя даныя прыводзяцца ў табліцах 5 і 6.

Табліца 5 — Частата сустрэч паасобных тыпаў «рэнесансных» паўгрошаў у Гальшанскім скарбе

3.1.			**3.2.**		**4.1.**	**4.2.**					**4.3.**
VIIIa-b	VIIIc	VIIId-e	IXa-c	IXd	Xa-Xb	X*	Xc	Xd	XIb	XIc	XId
4	5	7	20	6	24	2	12	7	3	4	19

Табліца 6 — Частата сустрэч паасобных тыпаў «гатычных» паўгрошаў у Гальшанскім скарбе

1.1.			**1.2.**		**1.3.**	**2.1.**
I	III	IV*	II	IV	IVc*	Vb-c
7	2	2	3	11	3	5

Мал. 7. Пенязі з Гальшанскага скарбу (аверсы)

Мал. 8. Пенязі з Гальшанскага скарбу (рэверсы)

Досыць цікавую карціну ў скарбе паказваюць пенязі. Яны тут якраз прадстаўленыя толькі апошнімі тыпамі паводле класіфікацыі Грамыкі (гл. табліцу 7) — пятым, шостым і сёмым. Іншых тыпаў у скарбе няма. Гэта наводзіць на думку аб слушнасці гіпотэзы аб выбіцці пэўных варыяцый пенязяў ужо пасля спынення эмісій паўгрошаў. Толькі гэтая думка, у параўнанні з працай Грамыкі, яшчэ патрабуе дадатковых доследаў, бо не стае акурат першых тыпаў, а не апошніх, значыць, паслядоўнасць эмісій магла быць супрацьлеглай.

Сустрэўся ў скарбе і рэдкі пенязь без літары А, існаванне якога было пад сумненем. Гэты пенязь (мал. 9) сапраўды нашмат больш падобны на варыянт без літары, чым дагэтуль апісаны ў літаратуры пенязь з калекцыі Гутэн-Чапскага.

Табліца 7 — Пенязі Аляксандра з Гальшанскага скарбу

	Літара А	$T_п$	T_A	Г
1	Варыянт 4	4	5.3.	V
2	Варыянт 4	4	6.1.	VIa
3	Варыянт 4	4	5.3.	V
4	Варыянт 4	4	5.3.?	V
5	Варыянт 4	4	5.3.	V
6	Варыянт 4	4	5.3.	V
7	Варыянт 4	4	5.3.	V
8	Варыянт 4	4	5.3.	V
9	Варыянт 4	4	5.3.	V
10	«Рэнесансная» (5)	5	6.1.	VIIa
11	«Рэнесансная» (5)	5	6.2.	VIIb
12	«Рэнесансная» (5)	5	6.1.	VIIa
13	Няма	5	6.2.?	VIIb
14	Варыянт 4	4	6.1.	VIa

Мал. 9.
Пенязь без літары
з Гальшанскага скарбу

Мал. 10.
Пенязь без літары
з іншай знаходкі

У гэтай манеце бачыцца не выпадковая адсутнасць літары А, а наўмысная. Тым болей, што нядаўна прыйшло паведамленне аб іншай падобнай манеце (мал. 10), адкрытай у іншай знаходцы. Яна выбітая вельмі падобнай, калі не той самай парай штэмпеляў.

У цэлым, нумізматычнай навуцы, здаецца, не стае падобных публікацый цэласных скарбаў, каб спыніць усё спрэчкі аб чарговасці эмісій і датаваць недатаваныя манеты, як гэта даўно ўжо зроблена, напрыклад, у расійскай нумізматыцы ў дачыненні да манет дапятроўскага перыяду. Таму заклікаю навукоўцаў і аматараў менавіта да гэткіх публікацый. Спярша трэба мець дастаткова матэрыялу, потым можна будзе зрабіць сапраўды беспамылковыя высновы.

Літаратура

Археалогія і нумізматыка Беларусі : энцыклапедыя. — Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 1993.

Грамыка, А. Літоўскія манеты Аляксандра Казіміравіча: класіфікацыя і перыядызацыя / А. Грамыка // Калекцыйная спадчына Вялікага Княства. — Мінск : Логвінаў, 2008.

Какареко, В. Монетное дело Александра Казимировича (1492–1506) / В. Какареко // Банкаўскі веснік. — № 408. — Сакавік 2008. — Мінск, 2008.

Табліца 7 — Пенязі Аляксандра з Гальшанскага скарбу

	Літара А	$Т_п$	$Т_А$	Г
1	Варыянт 4	4	5.3.	V
2	Варыянт 4	4	6.1.	VIa
3	Варыянт 4	4	5.3.	V
4	Варыянт 4	4	5.3.?	V
5	Варыянт 4	4	5.3.	V
6	Варыянт 4	4	5.3.	V
7	Варыянт 4	4	5.3.	V
8	Варыянт 4	4	5.3.	V
9	Варыянт 4	4	5.3.	V
10	«Рэнесансная» (5)	5	6.1.	VIIa
11	«Рэнесансная» (5)	5	6.2.	VIIb
12	«Рэнесансная» (5)	5	6.1.	VIIa
13	Няма	5	6.2.?	VIIb
14	Варыянт 4	4	6.1.	VIa

Мал. 9.
Пенязь без літары
з Гальшанскага скарбу

Мал. 10.
Пенязь без літары
з іншай знаходкі

У гэтай манеце бачыцца не выпадковая адсутнасць літары А, а наўмысная. Тым болей, што нядаўна прыйшло паведамленне аб іншай падобнай манеце (мал. 10), адкрытай у іншай знаходцы. Яна выбітая вельмі падобнай, калі не той самай парай штэмпеляў.

У цэлым, нумізматычнай навуцы, здаецца, не стае падобных публікацый цэласных скарбаў, каб спыніць усё спрэчкі аб чарговасці эмісій і датаваць недатаваныя манеты, як гэта даўно ўжо зроблена, напрыклад, у расійскай нумізматыцы ў дачыненні да манет дапятроўскага перыяду. Таму заклікаю навукоўцаў і аматараў менавіта да гэткіх публікацый. Спярша трэба мець дастаткова матэрыялу, потым можна будзе зрабіць сапраўды беспамылковыя высновы.

Літаратура

Археалогія і нумізматыка Беларусі : энцыклапедыя. — Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 1993.

Грамыка, А. Літоўскія манеты Аляксандра Казіміравіча: класіфікацыя і перыядызацыя / А. Грамыка // Калекцыйная спадчына Вялікага Княства. — Мінск : Логвінаў, 2008.

Какареко, В. Монетное дело Александра Казимировича (1492–1506) / В. Какареко // Банкаўскі веснік. — № 408. — Сакавік 2008. — Мінск, 2008.